

קושיית הכסא דהרסנא על פסול אשת כהן חללה בתרומה

בברייתא המובאת בגמרא במסכת יבמות (סו.) שנינו: מנין לכהן שנשא אשה וקנה עבדים שיאכלו בתרומה, שנאמר "וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו". מבואר שהן אשת כהן והן עבדיו ושפחותיו אוכלים בתרומה.

ובמשנה (שם נו:) תנן: אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, מן האירוסין לא יאכלו בתרומה... נתארמלו או נתגרשו מן הנישואין פסולות. ופירש רש"י: דשויה חללה בביאתו. ופסול זה הוא אפילו אם נישאת לכהן, דאין חללה אשת כהן אוכלת בתרומה.

ובשו"ת בשמים ראש בהגהת כסא דהרסנא (סימן שמ) הקשה (והביא דברי בקובץ הערות סימן מז אות א), מדוע תיגרע משפחת כהן שאוכלת בתרומה כיון שהיא קנין כספו של כהן, ואע"פ ששפחה הרי היא זונה עכ"ל אוכלת מכח אדונה, וא"כ ה"ה אשת כהן תאכל מכח בעלה אף שהיא עצמה נתחללה, והניח בצ"ע.

וכן הקשה קושייה זו באמרי משה (סימן יג אות ג), והוסיף דהנה כל הנשים שנבעלו לפסולים פסולות בתרומה, ולומדים זאת מהפסוק "ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל" - לאיש שזר אצלה, ודרשו חז"ל (יבמות סח.) מריבוי בפסוק שהוא הדין לוייה וישראלית כשאוכלת מחמת בנה או בעלה, אינה אוכלת אם נבעלה לפסולים. אך על כך אין להקשות מאי שנא משפחה. שכן כיון שנבעלה לפסול לה הרי נכללת היא בפסוק "ובת כהן כי תהיה לאיש זר" ואם כן נפסלה מתרומה. אבל חללה אין טעם לפוסלה מתרומה מחמת פסול צדדי, אלא רק מצד עצם היותה חללה, שהרי היא כזרה שאינה אוכלת תרומה כיון שנפסלה מכהונתה, ואין בה איסור זה של 'כי תהיה לאיש זר' שהרי בעלה הכהן אינו זר אצלה. וכיון שכן מדוע לא תאכל בתרומה כמו ששפחת כהן אוכלת בתרומה.

סתירת ביאור טענת חכמים 'מפני שהוא קניינו' בגמרא ובדברי הרמב"ם

ובמשנה בגיטין (יא:) תנן: האומר תן גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי, אם רצה לחזור בשניהן - יחזור, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, בגיטי נשים אבל לא בשחרורי עבדים, לפי שזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו. ומוסיפה המשנה ומביאה מו"מ בין רבי מאיר לחכמים, ובכלל הדברים אמר רבי מאיר לחכמים: והרי הוא פוסל את עבדו מן התרומה כשם שהוא פוסל את אשתו [- שע"י שחרורו וגירושיה אינם יכולים עוד לאכול בתרומה כדין אשת ועבד כהן, וא"כ גם עבדו חוב הוא לו ומדוע לא יוכל לחזור בו]. אמר לו, מפני שהוא קנינו.

ובביאור תשובת חכמים לרבי מאיר, הביאו בגמרא (יב:) ברייתא נוספת המפרטת את המו"מ שבין חכמים לרבי מאיר: תניא אמר רבי אלעזר, אמרנו לו למאיר, והלא זכות הוא לעבד שיוצא מתחת יד רבו לחירות. אמר לנו, חוב הוא לו, שאם היה עבד כהן פוסלו מן התרומה. אמרנו לו, והלא מה אם ירצה שלא לזונו ושלא לפרנסו, רשאי. אמר לנו, ומה אילו עבד כהן שברח ואשת כהן שמרדה על בעלה הלא אוכלין בתרומה, וזה אינו אוכל, אבל אשה חוב הוא לה שכן פסלה מן התרומה ומפסידה מן המזונות. ומבררת הגמרא: מאי קאמרו ליה ומאי קא מהדר להו. ומבארת הגמרא שכך אמר רבי מאיר לחכמים: השבתוני על המזונות [- שאין העבד מפסידם כיון שיכול שלא לזונו], מה תשיבוני על התרומה [- שמעתה אינו יכול לאכול בתרומה כדין עבד כהן]. ואם תשיבוני שאם רוצה האדון לפוסלו מתרומה יכול לזרוק לו גט שחרור ולפוסלו, וא"כ בגט אינו מפסיד את התרומה, הלא יכול העבד לברוח וממילא לא לקבל את הגט ויוכל להמשיך לאכול בתרומה. ועל כך השיבו חכמים 'מפני שהוא קניינו' - שיכול לקבל כסף תמורתו מישראל ועי"ז יעשה עבד לישראל ויפסל מאכילת תרומה.

והרמב"ם (גיטין פ"א מ"ו) ביאר מה שהשיבו חכמים 'מפני שהוא קניינו', וזה לשונו: ומה שהשיבו חכמים לו מפני שהוא כקניינו, רוצה לומר שזה העבד באכילת התרומה או בהיותו בועל כנענית לא הוסיף בעצמו מעלה עד שתאמר שחובה הוא לו כשיוצא לחירות, ואמנם זה כמו שתאכל בהמת כהן תרומה מפני שהיא קנין כספו, לפיכך אינו אצלו מעלה שיפסידנה, עכ"ל. דהיינו שהרמב"ם מבאר שהפסד אכילת התרומה אינו מוגדר כחוב, מחמת שהיתר האכילה בתרומה לא היה מוגדר מעולם כזכות, כיון שעבד זה מותר באכילת תרומה לא מחמת מעלה עצמית כי אם בהיותו כבהמת כהן. ובפשוטו תמוה מאד מה שביאר הרמב"ם סברת חכמים אחרת מהמפורש בחז"ל, כפי שהובא לעיל מסוגיית הגמרא בגיטין.

ביאור רבי אלחנן וסרמן שדברי הרמב"ם משלימים לדברי הגמרא

כדי ליישב את דברי הרמב"ם מקדים רבי אלחנן וסרמן (קובץ הערות שם) ומביא את קושיית התוספות שם (גיטין יב: ד"ה וכי תימא): ואם תאמר, מה בכך [- שיכול לתת לו גט ולפוסלו בתרומה], מכל מקום חוב הוא לו זה השיחרור, שפוסלו מתרומה. דהיינו, שמקשים התוספות על טענת חכמים שאין שחרור העבד חוב מחמת הפסד התרומה כיון שבלאו הכי יכול האדון להפסידו בתרומה, מה אכפת לי מהאפשרות האחרת שביד האדון להפסידו בתרומה - סוף סוף קבלת הגט בשביל העבד היא מעשה הגורם לו הפסד אכילת תרומה, כיון שבמקרה הזה האדון לא נתן לו גט אחר ובקבלת גט זה הוא מאבד את זכותו לאכול בתרומה.

ומיישבים התוספות: ויש לומר דקסר דלא חשיב ליה חובה מה שמקבל זה, דאפילו אם לא יקבלנו יכול רבו לפוסלו מתרומה בענין אחר, עכ"ל. דהיינו שאכן בתשובתם מקבלים התוספות שהמציאות

אשת כהן
חללה
ושפחת
כהן
באכילת
תרומה

יום חמישי יא אייר

יבמות דף סו

להצטרפות לקבלת החידוש
a8843414@gmail.com

בהאדון יש אפשרות נוספת לתרומה, הרי היא גורמת לכך שמעשה קבלת הגט עבור העבד לא יהיה מוגדל כ'חוב' - כיון שלמרות שבמציאות ע"י קבלה זו נפסל העבד מלאכול בתרומה, כיון שבלא"ה יכול האדון לפוסלו מאכילת תרומה, אין זה חוב כ"כ ואין המעשה מוגדר כמעשה חוב.

עוד מקדים הגרא"ו, שמצאנו בעיקר הזכות לאכול בתרומה שני סוגי אנשים הראויים לזכות זו, חלקם - זכאים לאכול בתרומה מחמת עצמם, מחמת מעלה עצמית שיש בהם, כמו הכהן עצמו הזכאי לאכול בתרומה מחמת שייכותו לשבט הכהונה. וחלקם - אינם זכאים לאכול בתרומה מחמת עצמם, אך הם אוכלים מכח אדם אחר, כמו בהמת הכהן האוכלת מכח אדונו הכהן, אך אין בה איזו מעלה עצמית שמחמתה יש לה לאכול בתרומה.

והנה כשנבוא לדון בסברת הגמרא על פי ביאור התוספות, שגם דבר שבמציאות מהווה חובה, כמו קבלת גט עבור העבד שבמציאות גורמת לו להפסד אכילת תרומה, מכל מקום אינו מוגדר כחוב כיון שבלאו הכי יכול הוא לאבד זכות זו בעקבות פעולה אחרת. יש לומר שסברא זו אינה תופסת רק ביחס לאותם האוכלים תרומה מכח אדם אחר ולא מכח זכות עצמית, שכיון שאין להם 'זכות' בעצם באכילת התרומה, וכל ה'זכות' שיש בידם היא עצם האפשרות לאכול בתרומה, ממילא יש לומר שכל שישנה אפשרות נוספת שע"י יסתלקו מזכות זו שוב אין מוגדר מעשה נתינת הגט כחוב מחמת הפסד האפשרות לאכול בתרומה. אבל כלפי אותם האוכלים בתרומה מחמת זכות עצמית שיש בידם, הרי אצלם ה'זכות' אינה רק האפשרות המציאותית לאכול בתרומה, אלא עצם ה'זכות' לאכול בתרומה' כמעלה עצמית - היא עצמה זכות שיש בידם, ופעולה שתגרום להפסקת אכילת בתרומה הרי היא מוגדרת בעצם כפעולת 'חובה' אפילו אם יש דרך אחרת להפסיק את אכילתם, כיון שסוף סוף פעולה זו מסלקת מהם את המעלה העצמית שהיה להם.

מעתה, אומר הגרא"ו, יתיישבו דברי הרמב"ם באופן נפלא, כי אכן הרמב"ם אינו נסתר כלל מדברי הגמרא, כי אם דבריו משלימים לדברי חז"ל. הרמב"ם בדבריו ביאר מדוע אין להגדיר את קבלת השחרור עבור העבד כחוב מחמת עצם איבוד הזכות העצמית לאכול בתרומה - ועל כך ביאר הרמב"ם שזכות זו מעולם לא היתה בידו של העבד, שהרי אינו אוכל מחמת עצמו אלא רק כבהמת כהן. וחז"ל בדבריהם ביארו מדוע לא נגדיר את קבלת השחרור כחוב מחמת איבוד הזכות המציאותית לאכול בתרומה, ועל כך ביארו שכיון שקיימת אפשרות נוספת לאיבוד זכות זו - ממילא אין באיבוד זה די להגדיר את מעשה קבלת השחרור כ'חוב'.

אשת כהן אוכלת מכח סיבה עצמית משא"כ שפחה אוכלת מכח אדונה

על פי הקדמה זו מבאר רבי אלחנן וסרמן גם את החילוק שבין אשת כהן לשפחה, ואת הטעם שאשת כהן נפסלת בהיותה חללה מאכילת תרומה, בעוד שפחה אינה נפסלת מאכילת תרומה אף שהיא זונה. למרות שמלשון הברייתא נראה כאילו דין אשה ושפחה שווים, שהרי שתיהן נלמדות מאותו הפסוק - 'וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו' - אך זאת רק במציאות הדין ששתיהן אוכלות בתרומה, אך בסיבת אכילתם ישנו חילוק מהותי. השפחה אינה אוכלת מחמת עצמה אלא רק מחמת שרבה מאכילה כמו שמאכיל לבהמתו, ממילא פשוט שאין שום טעם לאסור אכילתה כיון שהיא זונה, שהרי מעולם לא אכלה מכח מעלה עצמית שיש לדון שכיון שפגומה היא תפסיד את דינה. שונה מכך אשת כהן, מעמדה כ'אשת כהן' נותן לה סיבה עצמית לאכול בתרומה, והיא אינה אוכלת בתרומת כבהמת כהן, ומשכך אם היא נפסלת והרי היא חללה - הפסידה את סיבתה העצמית לאכול בתרומה ושוב אינה אוכלת.

ראיה לדבר מביא הקובץ הערות מדברי הגמרא (יבמות נז.) שם מביאה הגמרא את סברת אביי בטעם שכהן פצוע דכא מאכיל את אשתו בת ישראל בתרומה, "הואיל ומאכילה בלא ידעה", דהיינו, שאם נשאה קודם שהיה פצוע דכא והחלה לאכול בתרומה מחמתו, ואח"כ נעשה פצוע דכא ולא בא עליה - הרי היא ממשכיה לאכול בתרומה, כיון שלא בא עליה ולא עשאה חללה בביאתו. ורבא שם נותן טעם אחר לדין זה, ומבארת הגמרא שרבא מיאן בטעמו של אביי שכן אין ללמוד דין פצוע דכא מדין כהן המאכיל בתרומה ונעשה אחר כך פצוע דכא, כיון ש"שאני התם שכבר אכלה". ואביי חולק על סברא זו וסובר ש"כבר אכלה לא אמרין".

מבואר אם כן בדברי הגמרא שעכ"פ לדעת רבא ישנה מציאות וסברא שאשה שאכלה מכח בעלה תמשיך לאכול מכחו גם בזמן שכבר אין בכחו להאכילה באותה שעה. סברא זו אינה שייכת כמובן בנוגע לזכות אכילת בהמה, כי מאחר ואין לה זכות אכילה עצמית וכל אכילתה היא מכח האכלת אדונה, אם כן בשעה שיכול להאכילה - יאכילה, ובזמן שלא - לא. ואם כלפי אשה אומר רבא סברא זו, מוכרחים אנו ללמוד שאכילת אשת כהן אינה כאכילת בהמה אלא סיבה עצמית יש בה לאכול בתרומה, מאחר שהיא 'אשת כהן', ולכן סובר רבא שאם תחילה קיבלה סיבה זו בנישואיה, שוב אף אם אין כח עוד ביד בעלה להאכילה, עדיין ממשכיה היא לאכול מחמת סיבת העצמית שקיבלה בעבר מכח בעלה.

ביאור האמר"מ שאשת כהן אוכלת בתרומה שחלה עליה קדושת כהונה ע"י בעלה

וכישוב הקובץ הערות כך יישב גם האמרי משה (שם) וכתב: והנראה לעניות דעתי דאשת כהן האוכלת בתרומה, היינו משום דחל עלה קדושת כהונה על ידי בעלה. ועל כן כשנתחללה ופקע ממנה קדושת כהונה, אינה אוכלת, עכ"ד. דהיינו שזכות אשת כהן באכילת תרומה היא זכות עצמית אותה היא מקבלת בעקבות נישואיה לכהן, שהוא מקדשה בקדושת כהונה בנישואיו, וממילא כיון שהיא חללה ונתחללה מקדושה זו - שוב אינה אוכלת בתרומה. משא"כ שפחה האוכלת מכח אדונה, אין פסולה העצמי גורם להפסיד ממנה היתר אכילה זה.

"כיישוב

הקובץ

הערות כתב

גם האמרי

משה: דאשת

כהן האוכלת

בתרומה,

היינו משום

דחל עלה

קדושת

כהונה על ידי

בעלה, וע"כ

כשנתחללה

ופקע ממנה

קדושת

כהונה, אינה

אוכלת"

לתרומות והנצחות

נא לפנות

למיייל המערכת

תודה רבה!